

A POSTMODERNIST EXPERIMENT IN THE CATEGORY OF EROTIC LITERATURE

Laurențiu Ichim, Prof., PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: Voluntarily entering the unofficial history of Romanian erotic literature, Ștefan Agopian makes a new (meta) narrative demonstration of virtuosity in his short prose piece with a blatantly irreverent title (Mirrors, twat and silver nitrate), which brings together formal features of (pseudo) confession with textual games so dear to the writer and the cultural, bookish dialogue, meant to announce either a crisis of certain aspects of the postmodern cultural heritage or the memory of totalitarianism. Given his well-written, allegedly autobiographical texts, Agopian creates the pretense of a writing experiment with an accurate target - resizing and parodying the inherited cultural values, to which a discreet and sensitive ineffable flow is added, which is the indispensable part of a real work of art recipe.

Keywords: *postmodernism, meta-narrative, cultural dialogue, parody, erotic literature*

Rezultat al unei provocări asumate, textul intitulat *Oglinzi, pizdă și azotat de argint* îl re-confirmă pe Ștefan Agopian în ipostaza de scriitor nonconformist, ireverențios cu valorile și conceptele tari ale (post)modernismului și, totuși, capabil de o abordare sensibilă, afectuos-implicată a temei erotice. Secvența menționată, apărută în volumul publicat recent la editura Polirom¹, pune din capul locului problema unui concept de interes actual, încă neașezat pe un făgaș semantic stabil – *literatura erotică*. Deși astfel de scrieri există de multă vreme – s-ar putea elabora o istorie a acestei paraliteraturi silite să de cele mai multe ori să circule *underground*, cu public țintă restrâns și cu recunoaștere oficială aproape inexistentă – abia reșezarea valorilor în postmodernismul românesc a permis scoaterea la suprafață a unor texte clasice în domeniu, în paralel cu elaborarea unor necesare studii cu caracter teoretic, menite să lămurească o serie de aspecte ce particularizează metalimbajul și analizele interpretative aplicabile unor astfel de producții literare.

În termenii genului proxim și ai diferenței specifice, s-a încercat clarificarea criteriilor care să justifice asimilarea acestora la domeniul esteticului, al valorilor literare, precum și a ceea ce le diferențiază de literatura pornografică și de scrierile în mod direct triviale, vulgare etc.

În spațiul românesc de cultură lucrurile se mișcă mai lent decât s-ar cuveni², dintre studiile importante remarcându-se, în opinia noastră, cel al Simonei Sora³, care discută

¹ Ștefan Agopian, *Scriitor în comunism (niște amintiri)*, Polirom, 2013.

² „Nu prea știu să existe o carte românească dedicată pornografiei și/sau literaturii licențioase deși există un sentiment general că aceste fenomene domină, în diverse forme, universul nostru cotidian (revistele «de specialitate», filmele, unele produse literare etc.). În vreme ce în Occident există de mai multă vreme istorii ale literaturii erotice, studii academice despre pornografie și erotism, tratate de estetica obscenității, istorii ale sexualității, la noi, contribuțiile în domeniu sunt pur conjuncturale și se reduc, în cel mai fericit caz, la dimensiunile unui articol de revistă”, afirma cu ceva vreme în urmă Tudorel Urian, în *Biblioteca roz a literaturii române*, articol publicat în „România literară”, nr. 17/2005, disponibil la adresa http://www.romlit.ro/biblioteca_roz_a_literaturii_romne - accesată la 1.06.2014.

³ Simona Sora, *Regăsirea intimității: corpul în proza românească interbelică și postdecembristă*, Cartea românească, 2008.

chestiunea în contextul temei literare a intimității, și cel al Mariei Luisa Lombardo.⁴ Adecvate demersului nostru analitic sunt, însă, cele câteva articole care comentează, din perspectiva apartenenței la literatură în genere și la cea pe temă erotică în special, texte reprezentative și, desigur, pe cel intitulat *Oglinzi, pizdă și azotat de argint*, text apărut, inițial, în antologia *Povești erotice românești*⁵ și reluat, ulterior, în volumul amintit mai sus.

Recenzând antologia, Miron Beteg consideră că literatura se află în dreptul său atunci când scriitorul își asumă orice temă literară, inclusiv pe aceea erotică, dacă *scrie bine*. Altfel, totul se reduce la o vulgaritate defăimătoare și oricum inutilă pentru autor: „Cei care scriu bine scriu pur și simplu, ceilalți și-ar putea alege ca temă teorema lui Fermat și tot vulgare și sălcii le-ar ieși textele. Uneori sugestia poate fi mai grosieră decât lucrurile spuse pe șleau, modalitatea soft mai departe de literatură decât exprimarea hard. Se manifestă, de fapt, de câte ori se discută despre literatura erotică, un soi de blocaj doar la nivelul analizei limbajului.”⁶ Prozator experimentat și în mod deliberat detabuizant, Agopian utilizează cu bună știință, un titlu dur, șocant, care să contrasteze radical cu o *proză delicată* despre sentimentul – și starea – adolescentin-erotică.⁷

Pe fondul reduplicării erosului explicit, pe care textele postmoderne românești îl afișează cu ostentație, Ioana Rodica Laslo remarcă „voluptatea estetizantă, nu afectivă, a inteligenței, nu a sentimentelor”⁸, și chiar dacă analiza efectuată îl vizează pe Mircea Cărtărescu, dincolo de ostentația stilistică se ghicește, ca și la Agopian, o conștiință lucidă, a scriitorului care acceptă joaca de-a literatura cu instrumente (a)tipice și material (para)literar.

Pe de altă parte, Oana Mercic identifică, analizând *Sexus*, romanul lui Henri Miller, o funcție de ambiguizare semantică a deicticelor așa încât, dincolo de conținuturile erotic-explicite, să fie posibilă *interpretarea inexprimabilului textual* drept grilă de lectură adecvată literaturii estetice. De asemenea, arată faptul că, „în cadrul unui discurs erotic”, „verbele și substantivele primesc forță ilocutorie”, ceea ce face, din dimensiunea semantic – erotică, „o modalitate de construcție a textului.” Mai mult, în măsura în care „elementele lascive sunt privite dinăuntru”, iar erosul este „sugerat prin simboluri și metafore”, ia naștere *un metalimbaj despre sex*. Altfel spus, în *literatura erotică contemporană* este vorba despre „a transgresa prin intermediul erosului spre o metafizică a sufletului” și „un metadiscurs al existenței”, căci „un discurs erotic nu trebuie să aibă neapărat ca referent un act sexual.”⁹

⁴ Maria Luisa Lombardo, *Erotica magna: O istorie a literaturii române, dincolo de tabuurile ei*, Ed. Universității de Vest, 2004. Se mai pot menționa, de asemenea, Ovidiu Șimonca, „Toată literatura lumii este una pregnant erotică”. *Interviu cu Antoaneta RALIAN*, în „Observator cultural”, nr. 266 – 267/2005, disponibil la adresa http://www.observatorcultural.ro/Toata-literatura-lumii-este-una-pregnant-erotica.-Interviu-cu-Antoaneta-RALIAN*articleID_13091-articles_details.html – accesată la data de 1.06.2014. Și Felix Nicolau, *Mutația valorilor pornografice sau Lungul drum al pornografiei către literatura erotică*, disponibil la adresa <http://atelier.liternet.ro/articol/9416/Felix-Nicolau/Mutatia-valorilor-pornografice-sau-Lungul-drum-al-pornografiei-catre-literatura-erotica.html> – accesată la data de 1.06.2014.

⁵ *Povești erotice românești*, Ed. Trei, 2007.

⁶ Miron Beteg, *Tot nu știu ce-i aia literatură erotică*, în „Familia”, nr. 1-2, 2008, pp. 28- 29.

⁷ Idem, p. 29.

⁸ Ioana Rodica Laslo, *Dialectica intimității în lirica românească* – rezumatul tezei de doctorat, disponibil la adresa http://www.upm.ro/scoala_doctorala/assets/pdf/rezumat/2011/Laslo%20Ioana%20-%20Rodica%20Nemes%29%20dialectica%20intimitatii%20-%20rezumat.pdf – accesată la data de 1.07.2014.

⁹ Oana Mercic, *Analiza pragmatică a unui text literar*, disponibil la adresa http://cis01.central.ucv.ro/litere/activ_st/articole_anale_lingvistica_2010/mercic_oana.pdf – accesată la data de 1.07.2014.

Nu altceva afirmă, în esență, Gabriela Gheorghisor atunci când, abordând textul lui Agopian, corelează povestea erotică adolescentină, încheiată printr-un *acte manqué*, cu nostalgia purității.¹⁰

Textul lui Agopian debutează explicit metatextual, cu o posibilă explicație asupra titlului pe care naratorul auctorial, dezinhibat, ca de obicei, o oferă cititorului. Tonul de familiaritate și mărcile vizibile ale subiectivității creează contextul enunțiativ specific, care reverberează în celelalte scrieri ale prozatorului și aduce laolaltă, după (anti)modelul degrișoladei postmoderne, filmul *Mic dejun la Tiffany* și o adaptare a volumului de debut a cinci poeți optzeciști cunoscuți – *Aer cu diamante* (în varianta *Sandvișuri cu diamante*). Titluri iconice, o actriță iconică – Audrey Hepburn în rolul prostituatei din filmul menționat – toate acestea par a propune o discuție despre cheia potrivită de lectură și despre calea de intrare în text. Titlul lui Agopian se va dovedi, dincolo de alura lui vulgar – ironică, ostentativă, un indice paratextual al altei lumi, pe care o rezumă, și în care strălucirea aristocratică din ecranizarea scrierii lui Truman Capote s-a stins – „(...) între stațiile de tramvai Făinari și Obor era un magazin «Consignația», unde puteai să te delectezi cu diverse obiecte interbelice, pe care oamenii încercau să le vândă pe mai nimic pentru a nu muri de foame.”¹¹

O serie de secvențe în colaj fac posibilă destructurarea rizomatică a narațiunii la persoana întâi, singular sau plural, în așa fel încât descrierea hainelor aduse la vânzare de aristocrația sărăcită, ce supraviețuiește greu în noul regim, comunist, stă alături de visele/gesturile erotice ale băieților care le privesc, precum și de succesive recuzări auctoriale: „Pe urmă ne gândeam la chiloții acelor doamne, excitându-ne numai la gândul unor chiloți mari, albi, în care ar fi încăput toate dorințele noastre. (...). Era un magazin grozav, unde își puteai petrece și o zi întreagă fără să te plictisești. Dar nu despre acest magazin va fi vorba mai departe.”¹² Mai mult, naratorul auctorial pune mereu în discuție principiul cauzalității narativ – diegetice, pe fondul unei arhitecturi textuale de aparență memorialistică. În prima secvență a rememorării este lansată o ancoră textuală menită să asigure coerența semantică a ansamblului discursiv – adică este enunțat pretextul tematic al întregii narațiuni: imaginea erotic – inocentă a fetei a cărei istorie personală se va lămuri la final. Deocamdată, uzând ironic de tehnica *ralenti*-ului, naratorul oferă cititorului o explicație foarte personală, strict biografică, s-ar zice, a titlului: „În 1959, în vara lui '59, eram un puști de doisprezece ani (...). O secundă, chiloții iubitei mele, puțin murdari de la gudronul cartonului asfaltat cu care era acoperit cotețul pe care se cocoșase, s-au reflectat în miile alea de cioburi. Dar s-o luăm pe îndelete.”¹³ Povestea o include pe mama scriitorului – personaj al narațiunii în ipostaza ei emblematică de mamă ratată, iresponsabilă, hoată și curvă, un perfect anti-model matern și o ipostază negativă exemplară a feminității. Insertul digresiv pe tema caselor de paianță are, aici, menirea parodică de a (nu) plictisi cititorul. Insistența pe componenta erotică a scriiturii pare să vizeze creșterea interesului cititorului pe considerentele literaturii de consum vandabile: „V-am plictisit bănuiesc, așa că o să mă întorc la maică-mea,

¹⁰ Gabriela Gheorghisor, *Amarcord-ul lui Ștefan Agopian*, în „Ramuri”, r. 2/2014, p. 9.

¹¹ Ștefan Agopian, op. cit., p. 351.

¹² Idem, pp. 352 – 353.

¹³ Idem, p. 353.

care, așa cum vă spuneam, se futea cu unul, Dragomir, omul care construia case de chirpici sau paiantă, după dorința și buzunarul clientului.”¹⁴

Livrescul se adaugă, din nou, ca formă de autoritate discreditată ironic, acestei narațiuni în care aluviunile postmoderne stau alături de ironiile – în același registru stilistic erotic – la adresa noii orânduiri, pe atunci, aceea socialistă: școlile devin mixte, căci „în URSS treaba asta nu se mai întâmpla încă de la marea Revoluție din Octombrie, și toată lumea știa că cele mai bune rezultate la învățătură le obțineau copiii sovietici. Așa că în vara aia, cum spuneam, cea mai bună dintre lumi, lumea mixtă, a prins un contur clar și de nezdruccinat.”¹⁵

Așa se face că, privită prin ochii băiețelului de nouă ani, voltairiana lume posibilă – *cea mai bună cu putință* – este aceea în care sexualitatea este neîngrădită și erotismul colorează stilistic diegeza. Și cum arhitectura rizomatică a scriiturii capătă relevanță iconică, în raport cu percepția dispartată a lumii, de către copilul pe a cărui perspectivă naratorul auctorial o împrumută, furturile prin care mama sa se face remarcată în comunitate – femeia fură ba un butoi, ba o curcă, o piuliță de alamă și un pisălog – amănuntele care privesc existența mizeră a oamenilor în epocă¹⁶ coexistă cu detalii care marchează etape importante din (pseudo)inițierea erotică a băiețelului protagonist. Ca urmare, faptul că mediul școlar deosebit de suspect în care băiețelul trăiește („eram niște labagii hotărâți să dăm peste pizdele adevărate, dar până atunci cei mai mulți dintre colegi se antrenau să intre la pușcării”¹⁷) este doar o parte a lumii care, dincolo de istoriile individuale (aparent) mărunte, pare, aici, insensibilă la întâmplările grave ce marchează istoria mare: „Așadar, toamna aia a început cu furtul curcii Marietei și cu răscoala ungarilor împotriva comunismului.” Și mai apoi - „revoluția din Ungaria a fost înfrântă și nici mie nu-mi mergea prea bine.”¹⁸

Egalizarea postmodernă a istoriei mari cu cea mică, individuală, este completată de aducerea în prim-plan a fetiței Meli – obiect al viselor erotice ale protagonistului – copil – surprinsă într-o ipostază erotizantă ce reia explicația foarte personală a titlului: „Eram șapte copii, patru băieți și trei fete. Pe Meli, iubita mea, n-am pus-o la socoteală fiindcă ea nu juca leapșa pe ouate. Se cocoțase pe un coteț de porci și ne privea destul de plictisită. Chiloții albi de bumbac i se murdăriseră de la cartonul gudronat cu care era acoperit cotețul. Stăteam cu spatele la Meli și priveam spre o groapă în care erau aruncate mii de cioburi de oglindă, resturi de la atelierul de oglinzi al unei evreice bătrâne, care-și avea atelierul și prăvălia cum intrai în curtea lui Gică Keșișian. Brusc, în miile alea de cioburi s-au reflectat chiloții, puțin murdari de gudron, ai iubitei mele de zece ani.”¹⁹

Revenirea de peste câțiva ani la locul primei revelații erotice face posibilă recuperarea imaginii iubitei prin procesul chimic al facerii unei oglinzi (detaliile tehnice sunt descrise, cu maximă precizie, de către narator și de către autorul – personaj al scriiturii, într-o notă de

¹⁴ Idem, p. 354.

¹⁵ Idem, p. 355.

¹⁶ „În toamna aia a observat că aveam prea multe ploșnițe în casă și s-a hotărât să scape de ele. N-aș putea spune că am scăpat de ploșnițe, dar le-a rărit considerabil rândurile. În definitiv, aproape toată lumea avea ploșnițe pe vremea aia, și familia Keșișian, și familia Nusenbaum, așa că în toamna lui '56 noi e deosebeam de alții fiindcă aveam covârșitor mai puține. (...)” – idem, p. 357.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Idem, p. 359.

¹⁹ Ibidem.

subsol). Mirajul reflectării unui vis în suprafața speculară anume creată dialoghează parodic – am zice sentimental – parodic – cu tradiția romantică a literaturii ce idealizează și desubstanțializează femeia.

Peste ani, naratorul auctorial și – vorba lui Maiorescu, *copia imperfectă a unui prototip irealizabil* – se vor reîntâlni, iar cel dintâi va constata că dialogul parodic cu convenția romantică a (auto)iluzionării erotice continuă sub forma actului erotic ratat și care arată că ostentația stilistică poate camufla, sub (auto)ironie, un ideal inefabil. *Curvă profesionistă*, Meli i se oferă deschis adoratorului de odinioară pe care, la rândul ei, îl adorase – „vara aia te-am iubit ca o nebună”²⁰ – dar este refuzată. Naratorul, nostalgic – după calapodul romantic al eroului masculin – preferă idealul feminin, îmbrăcat în haina stilistică a erotismului inocent: „M-am ridicat, am mângâiat-o pe părul negru și lucios și i-am spus: «Îmi pare bine că te-am revăzut.» Pe urmă m-am uitat la chiloții ei. Erau din bumbac alb și încă nu se înnegriseră de la gudronul de pe acoperișul unui coteț de porci. Știam că sub ei stă ascunsă o pizdă la care mai visam din când în când. «Sunt sigură că o să ajungi scriitor», a spus ea și a început să plângă.”²¹

Finalul pare a se revendica, din nou, de la modelul romantic, prin abandonarea deschisă a visului erotic și prefigurarea (ușor ironică) a *destinului* de scriitor: „De atunci n-am mai văzut-o niciodată pe Meli. În vara aia am terminat primul meu roman. În toamnă m-au dat afară de la facultate și în primăvară m-au luat în armată. Nu eram încă scriitor, dar știam că o să fiu.”²²

Bibliografie

Agopian, Ștefan, *Scriitor în comunism (niște amintiri)*, Polirom, 2013.

Agopian Ștefan, Aldulescu Radu, Ștefănescu Cecilia, *Povești erotice românești*, Ed. Trei, 2007.

Beteg, Miron, *Tot nu știi ce-i aia literatură erotică*, în „Familia”, nr. 1-2, 2008.

Gheorghisor, Gabriela, *Amarcord-ul lui Ștefan Agopian*, în „Ramuri”, nr. 2/2014.

Laslo, Ioana Rodica, *Dialectica intimității în lirica românească* – rezumatul tezei de doctorat, disponibil la adresa

http://www.upm.ro/scoala_doctorala/assets/pdf/rezumat/2011/Laslo%20Ioana%20-%20Rodica%20%28Nemes%29%20dialectica%20intimitatii%20-%20rezumat.pdf.

Lombardo, Maria Luisa, *Erotica magna: O istorie a literaturii române, dincolo de tabuurile ei*, Ed. Universității de Vest, 2004.

Mercic, Oana, *Analiza pragmatică a unui text literar*, disponibil la adresa http://cis01.central.ucv.ro/litere/activ_st/articole_anale_lingvistica_2010/mercic_oana.pdf.

Nicolau, Felix, *Mutația valorilor pornografice sau Lungul drum al pornografiei către literatura erotică*, disponibil la adresa <http://atelier.liternet.ro/articol/9416/Felix->

²⁰ Idem, p. 364.

²¹ Idem, p. 365.

²² Ibidem.

[Nicolau/Mutatia-valorilor-pornografice-sau-Lungul-drum-al-pornografiei-catre-literatura-erotica.html](#).

Sora, Simona, *Regăsirea intimității: corpul în proza românească interbelică și postdecembristă*, Cartea românească, 2008.

Șimonca, Ovidiu, „*Toată literatura lumii este una pregnant erotică*”. *Interviu cu Antoaneta RALIAN*, în „Observator cultural”, nr. 266 – 267/2005, disponibil la adresa http://www.observatorcultural.ro/Toata-literatura-lumii-este-una-pregnant-erotica.-Interviu-cu-Antoaneta-RALIAN*articleID_13091-articles_details.html.

Urian, Tudorel, *Biblioteca roz a literaturii române*, în „România literară”, nr. 17/2005, disponibil la adresa http://www.romlit.ro/biblioteca_roz_a_literaturii_romne